

գին վրայ կառուցուած այս մատրան յաւասակը, որ ինչպէս ըսինք մեռելական դամբարան մըն է, բաւական ոտք երկարուած մարմն, երեւան եկաւ նկուղ մը ուր կը հանգչէին Ռուբինեան առաջին իշխաններու, ինչպէս նաև իրենց ընտանեկան անդամներու անձինները: Եզրիպտոսի Մեմփիսները երբ Անաւարդան գրաւեցին, կուղտոցեցին իշխանական գերեզմանները, հոն գտնելու յոյսով մեռեալներու հետ թաղուած գանձեր: Անաւարդան, հոռովմէական չըլնանին, պաշտպանուած էր երկշարք պաշտիսպով մը, կիսաբոլորակ ձեւով՝ որուն վրայ կառուցուած էր միջնաբերդը և հաստ պարիսպով մը մէկ կողմէն միացած քաղաքի պարիսպի ծայրին՝ որ քառակուսի ատամնաւոր աշտարակներով զարդարուած ու ամրացուած էր: Այս պարսպապատ քաղաքը մուտքի չորս դուռներ ունէր, քաղաքին չորս ուղղութեանը վրայ բացուած: Իրեւելեան դռնէն դէպի արեւմտեան դուռ, ներքին սիւնաղարդ լայն և ուղիղ պողոտայ մը փերկարէր, dromos (ուղի) մը կազմելով, ինչպէս Անտիոքի: Բայմիլի, Բոմբեռպոլսոյ ևն. սիւնաղարդ պողոտաները, այն տարբերութեամբ որ Անաւարդայի սիւներէն վեր մնացած խոյակները հազիւ գետնի երեսէն քիչ վեր են: Մինչ Բոմբեռպոլսոյ, Բայմիլի և դեռ նման շատ քաղաքներու dromosները մասամբ կանգուն են և ընդհանրապէս անաղարտ մնացած:

ԱՐՏԱՍԱԶԻ ԱՐՔԵՊՈՍԿՈՊՈՍ

(Շարունակելի)

ԳԻՏԱԿԱՆ

Մ Ե Ր Դ Ա Ր Ը

Գիւրին չէ բարացուցել մեր դարը: Ոմանք Քարիւղի, ուրիշներ Ելեկտրականութեան և ոմանք ալ Աթոմի Դար կ'որակեն զայն: Թող թոյլ տրուի ինծի որակել զայն Գիտութեան Դար, որովհետեւ անցնող երեսուն տարիներու ընթացքին գիտութիւնը գլխու պտոյտ պատճառող թափով յառաջացած ու աներեւակայելի յեղաշրջութեան պատմութեան մէջ:

Ոմանք կը հաւատան որ գիտութիւնը անէծք է իսկ ուրիշներ՝ օրհնութիւն: Ըստ իս անոր չարիք կամ բարիք ըլլալը մեզմէ կախեալ է: Գիտութիւնը բարոյական չունի, անբարոյ մարդը կը վերածէ զայն անէծքի՝ իսկ առաքելն՝ օրհնութեան: Մարդն է չափանիւր ամէն բանի:

Մեր քաղաքակրթութիւնը ախտաբանական երեւոյթ մը կը պարզէ այսօր: Մաւ հացու հիւանդութենէ մը վարակուած է ան: հիւանդութիւն մը՝ որ կը սպառնայ ամբողջութեամբ արանաւորութեան և եթէ առաջը չ'առնուի այս փտախտին, մեր քաղաքակրթութեան անկումն ու անհրաժեշտ փլուզէ և Աստուծոյ և որ բանիմաց մարդիկ լըջօրէն զբաղին այս խիստ կենսական հարցով:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Քանի որ մեր դարը Գիտութեան Դար անուանեցինք, տեղին է հոս ամփոփել անոր ըրած նուաճումները: Անցնող քսան տարիներու ընթացքին գիտութիւնը չ'մեցուցիլ յառաջդիմութիւններ արձանագրեց: Գիտնականներ հրաշքներ գործեցին գիտութեան գրեթէ բոլոր մարզերուն մէջ: Անոնք ու-

(*) Հաս կը դնեմ ամփոփող անգլիերէն լեզուով խօսուած դասախոսութեան մը զոր մեր ուսուցիչներէն Պ. Յ. Շեռմուշեան վերջեա ըրած է Պ. Մ. Շ. Ա.-ի համոյսաբանին մէջ:

սուձնասիրած են նիւթը, անոր նկարագիրը, կազմութիւնը և բաշխումը: Վերլուծած են մեզմէ միլիոնաւոր մշտններ հեռու գտնուող աստղերու բաղկացուցիչ տարրերը և ճշգրտած անոնց տարիքը, մեծութիւնը, ջերմութեան աստիճանը եւ կազմութիւնը: Անոնք մեզի թուարանական ճշգրտութեամբ կրնան ըսել ծագումն ու կազմութիւնը մեր երկրին և մոլորակներուն: Գտած են տիեզերական հեռաւորութիւններէ մեզի հասնող ճառագայթները և ճշգրտած անոնց ազդեցութիւնը նիւթին կազմաւորման մէջ: Թափանցած Աթոմին ներքին ծալքերուն և յաջողած են ճնշքի զայն:

Քիմիաբանութիւնը հնարած է նոր նիւթեր և դեղօրայք: Գտնուած են աւելի զօրաւոր, կարծր, թեթեւ և ճկուն մետաղներ, որոնք աւելի նպաստաւոր են տեղամար՝ պատերազմական նպատակներու համար մանաւանդ:

Աշխարհի ամենէն հեռաւոր անկիւնը, մթնոլորտի ամենէն վերին խաւերը նուաճւած են: Երկրի ոսկէ երկու հեռաւոր կէտերուն վրայ գտնուող անհասնելի կլորնան իրարու հետ խօսելու կարծես թէ իրենց տունն ըլլային: Ժամանակն ու միջոցը իրենց նշանակութիւնն ու կարեւորութիւնը կորսնցնելու վրայ են: Այսօր հոս եւ ու ջրանի մը տասնեակ ժամ վերջ Ամերիկայի Ամերիկայի մէջ պատահող զէպք մը կարելի է նոյն ժամուան հոս պատահելի վրայ տեսնել:

Հնարուած են մեքենաներ որոնց միջոցաւ կարելի է թաւարանական ամենէն բարդ գործողութիւններ ընել և հարցումներ լուծել արագ ու ճիշդ: Ժամանակի պիտի գայ դուրսէ, երբ ծրագրելու և խորհելու ձանձրոյթը պիտի խնայուի մեզի ընթացիկ հարցերու կարգադրութեան ու լուծման համար: Այսօր լուսաբաններով կարելի է քաղաքի մը գէշերը ցերեկի վերածել: Ուստիս ու թէլեվիզիոնը աշխարհի ամենէն հեռաւոր անկիւնը տեղի ունեցող եւ ըստ ժամանակի մը կամ թատրոն մը գիւղի մը համեստ սենեակը կրնան փոխադրել:

Կեդրոնական Ամերիկայի քանի մը նահանգները միայն կրնան ամբողջ աշխարհի ստանկլըը տպահովել, եթէ գիտականօրէն լաւագոյնս կազմակերպուին: Եթէ աշխարհական ուժը արդի ճարտարագիտութիւն մէջ

կիրարկուի, հրաշքերու դարը պիտի սկսի: Ուրանիումի փոքր կտորի մը պարունակած անօրինական ուժը կրնայ Queen Mary-ի տաւրոգութեամբ նաւ մը նիւթօրքէն Հոնոլուլու տանիլ ու բերել:

Այժմ մենք ժառանգորդներն ենք այս հրաշքերուն, հրաշքեր՝ որոնց հեղինակները հսկաներ են իրապէս: Այս ուժերով և անոնց անհուն կարելիութիւններով կարելի է այս աշխարհը դրախտի վերածել և երկնքի թափաւորութիւնը հաստատել երկրի վրայ: Իսկ մենք՝ յիմարանցի մը արժանի բնակիչները, այդ բարեքները կը գործածենք զիրար ջարդելու և երկիրը գոծութի վերածելու համար:

Ոմանք կը մտածեն թէ պատերազմը անխուսափելի է, պատերազմներ եղած են ու պիտի ըլլան, որքան ատեն որ մարդաւորութիւնը մանուկ մնայ, պատերազմներ պիտի ըլլան և անոնք իրենց մտքին բարեքները պիտի գործածեն իրենց մարմինը կործանելու համար: Ուրեմն հարկ է մարագուն հոգին ազնուացնել որպէսզի իշխեմտքին և անոր աւելցերը գործածէ յոգուտ մարդկութեան բարօրութեան: Պատերազմը հաւաքական ինքնասպանութիւն է և ինքնասպանութիւնը՝ անարութիւն: Որ մտածելէ զտարած և կամ մտածելու կարողութիւնը կորսնցուցած ժողովրդը յաղթող է:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Հակիրճ ակնարկ մը աշխարհի տնտեսական վիճակին վրայ, մարդ կը զարմանայ թէ ինչո՞ւ անցնող քսան տարիներու ընթացքին քսան միլիոնէ աւելի մարդեր Մերօրայի մէջ և հինգ միլիոն ալ Ամերիկա՝ անգործ մնացած ու մօտաւորապէս հարիւր միլիոն մարդ աւօրեայ հացի կարօտ, ծայրայեղ չքաւորութիւն մը ապրած են քաղաքակրթութեան արեւելի բախտաւոր չլիւանի մը՝ երբ դրախտ մը ստեղծելու բոլոր միջոցները մեր տրամագրութեան տակ դրուած էին: Պատասխանը որքան պարզ է այնքան ալ բարդ: Արդարեւ մենք առատութենէ տառապած ենք այդ չլիւանին և ոչ թէ նուազութենէ, քանզի չենք դիտած մեր արտադրածը բաշխել: Մենք չենք ուզած որ դեգրել զբուրիւն մը որ բարեք կրնար բերել և արդարութիւն հաստատել: Ընդհա-

կառակը, հետեւած ենք բաշխումի դրու-
թեան մը որ ստիպած է մեզ մեր արտադրու-
թիւնը ծով թափել անոնց գինները բարձր
պահելու համար աշխարհի ու ռուկաներուն
մէջ։ Մեր ամբարած ցորենին ռուբրճը այ-
րած ենք մեծ շահեր ապահովելու համար։

Մեր տնտեսագիտութիւնը հակասու-
թեան մէջ էր։ Մի քննականացած ճար-
տարարութեամբ զերարտադրութեան պիտի
ձգտէր։ Մի քննականացումը որքան կատա-
րիազորուէր այն համեմատութեամբ աշ-
խատող ձեռքեր պիտի պակէին և ար-
տադրութիւնը պիտի աճէր։ Մինչ ծանր
ճարտարարութեան հսկաները նուազութեան
պէտք ունէին գինները բարձր պահելու և
առասպելական շահեր ապահովելու համար։
Այս երեւոյթիւն ստուգապէս կը հետեւէր
անգործութիւն, ճարտարարութեանական կա-
յունացում, տնտեսական տագնապ և չքաւ-
ւորութիւն։ Վէրքը դարմանելու արմատա-
կան մէկ կերպ կար, որոգեպիւր նոր դրու-
թիւն մը արտադրութեան բաշխումի որ
պատշաճ էր նոր օրերու պահանջներուն,
բայց մեր տնտեսագէտները վարանեցան ու
վախեցան մեծ նորութիւններու պատասխա-
նատուութենէն։

Նախագահ Ռուզվելթ, այդ ազնիւ ու
խելովաւ հոգին, փրկեց Ամերիկան իր New
Deal-ով։ Ան ոչ միայն յղացաւ տնտեսա-
կան դարման մը, այլ քաջութիւնը ունեցաւ
սանձելու թացասական այն բոլոր ուժերը՝
որոնք արգելք պիտի ըլլային իր ծրագրին
գործադրութեան, ծրագիր մը՝ որմէ բարիք
միայն կրնար գալ իր երկրին։ Ամերիկայի
պատմութեան մէջ անօրինակ երեւոյթ մըն
էր նախագահ Ռուզվելթի։ Ժողովուրդը հաս-
կըցաւ և թաքծորէն գնահատեց անոք վսեմ
արժանիքները և չի վարանեցաւ երկրին
գեղը վստահել իրեն տասնեակու տարի շա-
րունակաբար, Ժողովուրդներ արժանի են
իրենք առաջնորդներուն։ Այսօր աշխարհ
անոր իրատեսութիւնը, հեռանկարութիւնը,
քաղաքական և տնտեսական հարցերու հաս-
կացողութիւնը դնեցաւ մարդերու պակա-
սէն կը տառապի։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Պահ մը մեր ուշադրութիւնը դարձնենք
ծրէկտան եւ այսօրուան քաղաքական
թափան։

Քաղաքական դժուարութիւնները եղած
են ընդհանուր և համատարած։ Ամէն եր-
կիր ունեցած է իր հարցերը որոնք առաւել
կամ նուազ չափով, մերձաւոր կամ հե-
ռաւոր ազդերու հարցերուն հետ ազերս
ունեցած են։ Այդ խնդիրներու լուծման
համար ոչ թէ միտքը եւ արդարութիւնը
իրը միջոց գործածուած են՝ այլ բիրտ ուժը՝
երկաթն ու արիւնը։ Աշխարհի պատմութեան
մէջ բիրտ ուժը արդարութիւն չէ հաստա-
տած և չի կրնար հաստատել, բոլոր ազ-
գերու կեանքը վկայութեան կարելի է
կանչել այս ճշմարտութիւնը հաստատելու
համար։ Ուժի քաղաքականութիւնն ու
անոր կիրարկութիւնը նախնականութիւն
կ'ենթադրէ։ Անով կարելի չէ տարբերու-
թիւններ կամրջել և իրարհակադրողութիւն
գոյացնել։ Անով կարելի է ազգերու միջև
գտնուած խրամանները ընդլայնել միայն,
տարբերութիւններ գոյացնել ատելութիւն
ները հրահրել և պատերազմ յառաջանել։
Դէպքերը աւելի քան պերճախօս են
այս մասին։

Գարնան առաւօտ մը Ճարն հեռացաւ
Ազգերու Ժողովէն և շատ չանցած իր
արդիական ու մահացու գէնքերով նետա-
ռեցաւ Մանչեսթրիոյ պէս նախնական թո-
տկար երկրի մը վրայ, արեւն ու աւեր-
ցանեց ամէն կողմ և կարճ ժամանակի ըն-
թացքին գրաւեց զայն։ Աշխարհականատե-
եղաւորայտ տրամային։ Ոմանք, այսպէս
հաշիւներէ տարուած, ուրախացան, ժողո-
վաբաններու տեսագիւններու ետև գլու-
նագիտական գաղտնիքներ փսփոսցին և
րարու ձեռք թօղութեան ու գոհունակու-
թեան ժպիտներ փոխանակուեցան։ Ուրիշ-
ներ պերճախօսութեան մարդաքններ ըրին
մէջ, ծածկելու համար իրենց սրտին խա-
ւարը։ Քիչեր որոցաւօրէն բողբոջեցին և
համաշխարհային նոր հրգեհի մը սկզբնա-
ւորութիւն նկատեցին այս քաղաքական
ապատակութիւնը։ Բայց հաւաքական ու
գործնական քայլ մը չ'առնուեցաւ իրարու
յաջորդող այս գէպքերը արգիլելու հա-
մար, Ճարն խրախուսուած այս անտար-
բերութենէն, գարձաւ Յինաստանի վրայ,
կործանեց աւոր քաղաքները ու միլիոններ
հաշուող ծաղիկ երիտասարդութիւնը։ Ազ-
գերու անմիանականութիւնը քաղաքները

նաեւ իտալիան, ան ալ հետեւելով Ճարոնի օրինակին յարձակեցաւ Եթովպիոյ և Ալպանիոյ պէս փոքր ու անպաշտպան երկիրներ և նուաճեց զանոնք, գործածելով գիտութեան հնարած ամենէն անմտորգկային զէնքերը: Սպանիա եղաւ եղբայրառպան ողբերգութեան թատրոն ու գերմանական արգիական զէնքերու փորձարկութեան մարզադաշտը:

Երկրորդ աշխարհաւեր պատերազմին սկզբնաւորութեան, նախ Աւստրիա, ապա Զետսուաւաքիա, Միւնիխի զաւով ճգնուեցան Գերման կրօնականներու տակ: Մեծ ազգերու բարձր քաղաքականութեան զոհ ըլլալու տկարութիւնով միայն յանցաւոր էին այս ազգերը: Ապա Տանիմարքա, Նորվեգիա, Հոլանտա և Պիլճիգա ինկան յաջորդաբար: Ասոր հետեւեցաւ Վոլթէրներու և Ռուսոներու, Եւրոպական քաղաքակրթութեան Բրեքմի ջահակիր երկրին անպատուաբեր անկումը, Տէօնքէրքի ողբերգութիւնը և Անգլիոյ հերոսական դիմադրութիւնը: Կարկ չեմ տեսներ անդադառնալու Ռոյոնիոյ աղէտին և Պալքաններու նուաճման: Ժանրամասնութիւններ որոնք մեր բոլորին մտքին մէջ թաքնու են: Եւրոպա վերածուեցաւ մեծ ճակատամարտերու կրկնէսի մը և մենք ակնանտեա եղանք պատմութեան աննախընթաց արեան բաղնիքին ուրուն ընթացքին գիտութեան բոլոր ուժերն ու կարելիութիւնները թուաբանական ճշգրտութեամբ կիրարկուեցան քակելու և կործանելու քաղաքակրթութեան բախիքները:

Ծ. ՇԵՕՂՄԷԼԵԱՆ

(Մոսկուա յաւերտիւս)

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆԶԵԻ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

(ՀԱՄԱՌՈՑ ՑՍՍՌԻԹԻՒՆ)

(ՇԱՐՈՒՆԱԳԻԹԻՒՆ ՆԱՌՈՐԴ ԹԻՒՆԷՆ)

Այս միջանկեալ բացատրութեան վերջ սկսինք քննել Երաժշտութեան այդ երկու գլխաւոր ճիւղերուն դիրքերը միմեանց հանդէպ:

Ա. — Արեւելեան Երաժշտութիւնը Արեւմտեան տկնոցով դիտելով կը տեսնենք թէ՛ ան ալ ունի իւր երկու mode-երը. (rassus) sol-ով վերջացողները majeur են իսկ la-ով (seuկեան) վերջացողները mineur. Բայց fa naturel վերջացողն ալ կայ որ արեւմտեանի fa majeur-ն է և կը կոչուի Անկմաւաւան. իսկ sol վերջացող mineur-ն ալ որ արեւմտեան sol mineur-ն է՝ կը կոչուի Նեմաւկեան, սա տարբերութեամբ որ թէ՛ ելած ատեն և թէ՛ իջած ատեն sensible չի գործածեր, իր վերջաւորութեանն զատ: Եւ այս երկու mode-երն ալ tierce-ներու կանոնը նոյնութեամբ կը պահեն: Բացառաբար tierce augmentée և seconde mineur-ով վերջացող minuer-ներ ալ կան որոնք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ իրենց զրացի majeur harmonique-ներու վերին tetracorde-ները:

Բ. — Արեւելեան Երաժշտութիւնը որ, ինչպէս ըսինք, անգիր է՝ չունենալով game-երու գրութիւնը, իր եղանակները (tonalité) նախերգանքներով (introduction կամ prélude) կը յիշեցնէ, զոր օրինակ. որեւէ մի եղանակ մ'ըկէ կը սկսի, իր սահմանին մէջ ի՛նչ կ'իստաձայնէր կը գործածէ և մ'ը կը վերջանայ, վայրկեանապէս կ'եղանակէ և զաղափարը կուտայ երգութիւնը եղանակին: Սովորաբար այս նախերգանքները նուազ-ներն են որ կը կիրարկեն երգիչ խումբին սկսումէն առաջ, առաւել կամ նուազ ընդ-լայնուած որոնք եթէ մէկ նուագի կողմէ կը գործադրուին՝ կը կոչուին Թաւսիմ, իսկ եթէ խմբական նուագներով՝ կը կոչուին